

„Mexické vlny“ aj v literatúre pre deti a mladých?

Literatúra pre deti a mládež 2018

Timotea Vráblová

Mgr. Timotea Vráblová, PhD. (1968) je vedeckou pracovníčkou Ústavu slovenskej literatúry SAV. Zaoberá sa slovenskou literárnu kultúrou 17. - 18. storočia. Detskú literatúru a Psychológiu detského diváka prednáša na Vysokej škole múzických umení v Bratislave. Venuje sa tiež projektom tvorivého čítania detí a mládeže, je koordinátorkou Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY a prezidentkou Slovenskej sekcie Medzinárodnej únie pre detskú knihu IBBY.

Foto archív T. V.

V minulom roku bola „knižná úroda“ bohatá, vyše 170 titulov prvého vydania pôvodnej tvorby. Autori hľadajú spôsob, ako deti i dospevajúcich pripraviť na súčasný život, na jeho nároky i komplikovanosť. No vidieť i to, že čítanie kníh sa zrejme čoraz viac vníma najmä v kontexte kommerčnej zábavy. V podtextoch titulov zaznievali výzvy a podnety k čitateľom typické pre kommerčnú motivačnú literatúru. Akoby sa ona spájala aj s tým, čo ponúka hodnotovú orientáciu. Objavovali sa apely: ty zmeníš svet, máš výnimcočný potenciál. Poprípade také, ktoré pripravujú človeka na typ tzv. zdieľanej spoločnosti: spolu to zvládneme, zapoj sa. Prezentovala sa tiež zjednodušená predstava (autorská i spoločenská), že poučí a vzdelávať znamená predložiť či najmä podsunúť tému, zhŕňať informácie a rady. Hoci aj na úkor emocionálnych obsahov. Akoby sa zabúdalo, že pre hlbšie poznávanie je dôležité citlivosť, „po ľudsky“ osloviť dieťa, podporiť ho v tom, ako svet prežíva, a ako sa doň citovo vkladá. Akosi sme opäť vklzli do obdobia schematizmu. Tentoraz demagogicky preferujeme informáciu pred prežitým poznaním. Aj o ľudskom vnútri hovoríme z odstupu. A komerčný schematizmus prevláda voči literárnym kvalitám. Nie však pri všetkých vlaňajších knihách.

Sila ľudského zaujatia

„Malá Anna sedí na zemi a nevníma nič okrem domina. ‘Co robíš, Anna?’ spýta sa Magdalénka. ‘Slová!’ povie malá Anna a nadšene opakuje: ‘Robím slová!‘“

Čitatel je svedkom „vesmírneho“ zázraku. V knižke **Tone Revajovej Rok Šivka ohniváka** (TRIO Publishing) totiž príbeh unáša malú Annu k hviezdam. Nie ako „mexická vlna“! Ide o nádherný a závažný bytostný okamih, v ktorom (malý) človek, Anna, prežíva vlastný objav, cíti túžbu rást a dosiahnuť svoj cieľ. Chce poznávať až za hranicu všetkých možností - „ad astram“. Chce sa naučiť čítať. Chce byť školáčkom. S príznačným majstrovstvom Revajovej je v diele do hľbky zvládnutá psychológia postáv. Rozprávač v er-forme je pritom empathickým sprievodcom. Jeho podanie príbehu sa blíži až k vnútornému hlasu malej Anny. Autorka príznakovo stvára prežívanie dievčatka cez poetiku význačného času. To detské, krehké, citlivé sa výrazovo spája s pomyselným vnútorným „cvalom“ na hojdacom koníkovi Šivkovi. Ako prejav výsady ho Anne v školke požičiava kamarát Jožko Vrana. Revajová nepodlahla pokušeniu a „výjazdy“ Anny do kraju fantázie ponecháva zahalené. Veď ide o Annin intímny priestor. Čitatel ho môže tušiť, jemne cez náznaky a príznaky sa ho aj dotknúť. No len

po hranicu vlastného hlbšieho vnímania a empatie. Nejde tu o „reality show“. V smelších kontúrach je vykreslená Anna v situáciách, kedy autorka rozkrýva jej cielovedomú snahu stat sa školáčkom, porásť, naučiť sa. Cez udalosti, v ktorých Anna odvážne bojuje za svoj školácky status. Rok Šivka ohniváka je pre Annu vlastne „rokom slabikára“. Učí sa v nom čítať nielen tie knižné písmená, ale aj čítať po riadkoch a medzi riadkami vzťahov, ľudskej blízkosti, a spoznávať rozľahlý svet okolo seba. Až „ad astra“, kam ju uniesol prvý príbeh, ktorý si už sama od seba dokázala hoci ešte ako škôlkarka prelúkať.

Knižka **Daniela Hevierka Vtáčia legenda** (TRIO Publishing) vznikla na podnet nádherných ilustrácií Vlada Krála. Hevier v nej pokračuje v rozvíjaní témy rozprávačstva, s ktorou sa aj v tvorbe pre deti a mládež už dlhšie zaoberá (napríklad v dielach *Krajina Agord*, *Svet zachránia rozprávky*, *Chymeros*). Venuje sa dimenziám rozprávačstva a jeho zmyslu pre človeka i kolektív. V tomto prípade zužuje optiku na rodinný priestor. Hľadanie spoločného príbehu je cestou, na ktorej sa upevňuje medzigeneračný vzťah, vytvára sa blízke porozumenie, „partáctvo“ (medzi dedom a vnukom s príznačnými menami Peter Stehlík a Martin Straka). Rozprávať a spoľočne vymýšľať sa bude legenda o vtákoch. A ešte >>

» k tomu rovno počas letu. Na palube lietadla, na spoločnej prázdninovej ceste do Edinburghu. Na skutočného rozprávača človek dorastá poznávaním a cez skúsenosti v životných zápasoch. Spoločné rozprávanie „vtáčej legendy“ je teda v niečom aj ľudsky zásadné. Nie je len vymýšlaním „od buka do buka“, no je tvorivým procesom, v ktorom zároveň dochádza aj k bytostnej výmene toho, čo každý z rozprávačov zažil alebo spoznal vo vlastnom živote. Hevier sa pritom pohráva s látkou, formou, hrá sa s kontextami, ktoré mu prepájajú slová a ich mnohoraké významy. Nepriamo tak vtahuje detského čitateľa do poznávania mnohovrstevnosti a mnohovýznamovosti tém a obsahov spojených s téhou vtáctva, lietania, no tiež do čítania žánrov, ktoré človeku približujú tieto symbolické obsahy dotykajúce sa hlbších skúseností ľudstva.

Obrázková knižka **Luba Paľa Môj kocúr Tamtam** (Ikár – Stonožka) patrí k výborným autorským i vydavateľským projektom určeným najmladším adresátom (batoľatá, predškoláci). Autor sa dômyselne približuje ich vývinovým potrebám. Kniha však neustrnula v účelovosti, je inšpiratívna aj ako umelecký koncept. Kocúr Tamtam je výrazný, živý a odvážny partner pre hru, no i pre dialóg. Paľa ho portrétuje v akciách typických pre každodenný život mačky. Dieťa sa teda zoznamuje s činnosťami a objektami, ktoré tvoria jej životný kontext. Autor ho však láka k tomu, aby si zároveň na základe fragmentov diania vytvorilo aj príbeh, v ktorom priebeh dňa prežíva s Tamtamom. Tako ho vedie k vzťahu so zvieratkom. Vedľák sa k zvieratku nás privádza k tomu, aby sme si hľadali spoločný príbeh a spolu s ním ho prežívali. Aký cenný vklad!

Významným literárnym i vydavateľským počinom je prebásnené vydanie **Dcéra Slávy** Jána Kollára (Perfekt) v podaní **Eubomíra Feldeka**. Je znamenitým klasickým dielom. A aj v prebásnenej podobe je literárnym skvostom. Feldekovia sa totiž podarilo v pravom slova zmysle pretlmočiť Kollárovo dielo, nájsť mu primeraný kultúrny ekvivalent. Približuje ho súčasnému mladému adresátorovi, no jeho podanie vnútorné zodpovedá aj básnickému jazyku, poetike a viedenu Jána Kollára. Po výbornom prebásnení *Piesne Šalamúnovej* je to Feldekov další vynikajúci impulz k „citovej výchove“ mladých čitateľov.

Ku skvostom minuloročnej sezóny patrí adaptácia starovekého rozprávania **Iason a Medeia** (Perfekt) v podaní **Beaty Panákovej**. Je ďalšou zo série antických príbehov v nádhernom výtvarnom prevedení D. Brunovského. A tak sa texty vysokej kultúrnej hodnoty dostávajú do dialógu s výtvarným stvárením umeleckej hodnoty. Literárne spracovanie Beaty Panákovej pritom tomuto ambicioznemu zámeru v plnej miere zodpovedá. Autorka k výberu látky nepristupuje rutinne, pragmaticky. Citlivou a premyslene si zvolila zorný uhol rozprávania. Roz-

hodla sa pre klasickú formu iniciačného dialógu. Ním rámcuje hlavný príbeh. Vybrala si prihodnú formu. Čitateľovi naznačuje, že príbeh či príbehy, s ktorými sa zoznámi, majú ľudskej zásadný význam. Uvádzajú mladého človeka do života. Nie sú len tak pre zábavu. V pútavom rozhovore učiteľa Cheiróna (symbolická postava kentaura) s mladým žiakom Achilleom spoznávame osudy jeho voľakedajšieho žiaka Iasona. Cesta, ktorú Iason a argonauči museli prestáť či vykonáť (i v symbolickom zmysle), však nie je len dobrodružný alebo dramatický rozprávaním o hrdinoch. Odkazuje k rozsiahlemu vnútornému priestoru ľudskej duše. V ňom sa čitateľ zoznamuje s peripetiemi ľudského prežívania citu, väsne, vernosti či zrady. Obsahuje temné hlbiny (morí) i malebné záikutia (Kolchidy). Zmietanie na lodi v búrkach i dychtivú plavbu vpred v ústreyty cielom. K akým? Naliehavé témy a ich obsahy sú pritom v autorkinom podaní sprostredkovane s mimoriadnym citom pre mieru voči detským adresátorom.

Aj svieži vánok prišiel

Láskavá a pôvabná – tak pôsobí zbierka drobných poviedok **Vinceta Šikulu Detti** (Ikár – Stonožka). Ponúka možnosť objavíť majstra prostredníctvom príbehových miniatúr. Ide o edíciu drobných príz, roztrúsených v rôznych detských časopisoch. Je to vzácný a náročný, no dobre zvládnutý vydavateľský počin Anny Blahovej-Šikulovej. Necháva vyznieť nuansy Šikulovho literárneho jazyka. A detskému čitateľovi otvára možnosť zahĺbiť sa do sveta cez jednotlivosť, drobný okamih, detail, ktorý by inak ľahko prehliadol. Navyše, v Šikulových prízach cítiť dobrú životnú os. Múdry základ. Vystavaný z osobne odporúcaného životného priestoru. A z hlbky prežitého vzťahu (či voči prostrediu alebo k ľuďom). Navyše, vzťahu láskavého.

Zbierka básničiek **Daniela Heviera Čo čaká prváka** (Buvik) je príznačne hevierovsky motivačná a vztahová. Láka dieťa do hlbšieho vzťahu s ľudským okolím, ale i bežnými, no inšpiratívnymi objektami. Láskavo, s humorom ho povzbudzuje: „Vrndží ti to? / Vrčí? / Hrká? / Hurá! Smieš íst za prváka.“

Hravé epizodické básničky **Márie Štefánkovej** v zbierke **Labky, krídla, chvostíky** (Vydavatelstvo Slovart) sú príjemne stimulatívne. Najmladšiemu detskému adresátorovi prinášajú potešenie aj tým, že štýlovo imitujú hádanky, navodzujú pocit, že sa bude riešiť hádanková úloha. Namiesto hádania však upozornia na akciu s prekvapivou pointou (napríklad teliatko nechce mliečko, ale kakao). Aj celková textovo-výtvarná kompozícia je príjemne rozhýbaná, aktívna, hravá. Zvieratká sa len tak miňajú na scéne svojich drobných, a pritom dôležitých rolí. Vedľa zrkadlom toho, kym sú a ako spoznávajú svet. V podnetne hravom duchu je

vytvorená aj publikácia autorky **Pety Štefánkovej Čmáranica a Machuľa** (Vydavatelstvo Slovart). Tieto dve hrdinky sa vybrali na maliarske plátno. A čitateľ má možnosť zažiť, skúmať a podieľať sa na ich ceste tým, že si sám toto „plátno“ v knižke dotvára.

Hravá, svieža, motivačná je knižka **Jozefa Pavloviča Veselí prváci** (Ottovo nakladatelstvo). Typický pavlovičovský rukopis – hry so slovami, vtipné pojmy – podporuje u dieťaťa poznávací proces.

Škriatkovské príbehy sa literárne mállokedy vydaria. Výnimkou je debutová próza **Zuzany Líškovej Ako sa Ela naučila vidieť neviditeľné** (TRIO Publishing). Desaťročná Ela zažíva osamelosť. Rozvrátená rodina jej neponúka emocionálne zázemie. Prichádza aj o svoju najlepšiu kamarátku, ktorá sa s rodičmi odstahuje do Čiech. Chýba jej teda to presvetlené, príjemné miesto blízkosti. Nájde ho v paralelnom svete drobučkých bytostí – škriatkov. Ich priateľstvo je pre ňu vnútorným hybným impulzom. Nie v mytologickom magickom zmysle. Predstavujú paralelný vnútorný svet. Krehký, malý a pre Elu možno sotva rozpoznameľný. No dôležitý. Pri nich dokáže slobodnejšie uvažovať o vzťahoch a rozvíjať zo svojho vnútra to, čo nespoľahlivosť a chlad okolia nedokázali potlačiť alebo zničiť. Autorka presvedčivo modeluje plán postáv, a to aj tých v paralelných svetoch.

Knižka **Adely Režnej Cukrové topánky** (Zum Zum production) sa príhodne opiera o spôsob rozmyšľania malých čitateľov. Hlavného hrdinu Cyrila ukazuje v dvoch odlišných vnútorných polohách. V tom jednom prípade sa zo zvedavosti stáva „obetou“ zázačných cukrových topánok. Tie ho po rozprávkovský povláčia po cestách-necestách bezuzdného maškrtenia. Tá druhá poloha už nie je sebadeštruktívna. Naopak. Cyril začína tvoriť. Napríklad to, o čo ho nenásytná pahlnosť obrala.

Max a Lea (MarDur) z knižky **Jána Uličianskeho** prežívajú rozprávkovo dobrodružné príbehy. Odvážne totiž spoznávajú svoj najbližší svet. A presne v takom hrdinskom štýle, aký je vlastný iba im. Autorovi sa podarilo milým, sviežim spôsobom rozohrať a rozhrať dejiská bežného života detí. Láskavo sa približuje ich mentalite, spôsobu vnímania a zaznamenáva ho s presvedčivosťou. Až zriedkavou.

Debutová knižka pre deti **Evy Luky Pani Kurčatová 1.** (Modrý Peter) je tradičná i experimentálna súčasne. Priznane nadvázuje na „otcov“ nonsensovej línie autorskej rozprávky – najmä na Edwarda Leara a Lewisa Carolla. Z Leara autorka preberá postupy spojené s hyperbolizáciou postáv. Vizuálne (vlastnými ilustráciami) i literárne. Nonsensový jazyk nie je nezmyselný. Ponúka klíč lepšie sa prizrieť tomu, čo má v našom životnom priestore razanciu, intenzitu až do zveličenosťi. Pozeráme

sa na veci, ktoré zvučia, hučia a znejú tak osobite, že ich potrebujeme vnímať s extrémnou citlivosťou. Tú pripomína aj ucho-ušisko pani Kurčatovej. Vďaka týmto vnemom sa dostávame do tých rovín a oblastí života, v ktorých zažívame svet v jeho logickej i iracionálnej optike. K Alice v Krajine zázrakov sa autorka približuje carollovskou hrou – využíva fragmentárne odkazy na iné žánre, kombinácie poézie a prózy. Napokon kniha ako celok je ako keby pomyselnou veľkou básňou. Jej básnickým prologom je sám jej obsah. Môžeme ho dokonca aj kontinuálne ako báseň čítať. Autorka teda ponúka čitateľovi viac možností, ako sa dá dielo uchopíť. Každopádne, čítať by sa malo zrejme pomaly. Tak postupne degustovať, vychutnávať. Akostné prívalstky sú totiž v tomto prípade digresie. Je ich dosť. Bud nám prebíjú „chuť“, alebo sa nám v novú chuť spoja. A len vtedy, ak sme sa prehrázili povrchovou dejovou líniou a reflektujeme v hlbších (aj kultúrnych) súvislostiach.

V knižke **Zuzany Csontosovej Majstrík a Krasomilka** (Albatros v Albatros Media) zaznieva stále aktuálne posolstvo: svet fantázie je pre nás život dôležitý, no existuje len vtedy, ak doňho dokážeme vstupovať. Majstrík a Krasomilka sú fantazijnými postavami. Ich život však závisí od toho, či ich deti objavia tým, že sa nájdú v ich predstavách alebo si o nich budú čítať. Inšpirativne je, že kniha nepodáva tému deskriptívne, s čím sa v poslednej dobe stretávame často. Skôr podporuje dieťa k tomu, aby si hru s fantáziou vedelo samo plodne rozvíjať a malo z nej radosť.

Obrazková kniha **Adriána Machu Gerda. Príbeh veľryby** (Albatros v Albatros Media) hovorí o hľadaní domova. Čo sa stalo s Gerdinými rodičmi? To je zahmlnené. Je to totiž najmä príbeh o vnútornom procese, ktorým Gerda na ceste hľadania prechádza. Teda symbolicky hovorí o raste, dozrievaní, pri ktorom sa osobnosť pasuje s tým, čo prichádzza „po ceste“. Hľadaf, bojovať však musí sama!

Knižka **Jaroslavy Kuchtovej Náš pes je Huncút** (SPN – Mladé letá) je sviežim, hravým rozprávaním o vzťahoch medzi zvieratkami a ľuďmi v rodinnom prostredí. Autorke sa podarilo účelne a vtipne spojiť tému adaptácie na každodenné školské povinnosti s adaptáciou psíka na rodinu. Pritom inšpirativne motivuje dieťa k citlivejšiemu vnímaniu komunikácie. Do ich dialógu s ľuďmi a psíkom totiž vstupuje aj nonverbálna reč; psík používa vlastný jazyk, ktorým reaguje na ľudí. V texte je osobitne graficky vyznačený tučným písmom. Nenápadným spôsobom sa tak dieťa učí vnímať aj významovú úroveň podtextu.

Pôvabná knižka ľahkého čítania **Opica Škorica opäť vystrája** (Fortuna Libri) **Petra Stoličného** sprostredkováva najmladším čitateľom zážitok, ktorý poznajú z autopsie, keď si sami v predstavách tvoria príbehy z prežívaných udalostí. Teda z toho, ako sami vo fantázii prežívajú a spracováva-

jú kontakt s každodennou realitou. Opica Škorica je oblúbená plyšová hračka. Aktérka v takýchto príbehoch. Deti na ňu projektujú predstavy, túžby i pocity. Je zvedavá, činorodá, vtipná, smiešna a bystrá. Občas ju treba vo všeličom vyučiť, poučiť a preskušať. A toto všetko dohromady modeluje dynamický priestor, v ktorom si dieťa uvedomuje zdravé vnútorné hranice a princípy vzťahov, i to, čo patrí k nevyhnutným otázkam tzv. slušného správania.

Sviežo napísanou knižkou ľahšieho čítania je **Hups, Rups a Šups** (Vydavateľstvo Slovar) **Gabriely Futovej**. Funkčne, milým a hravým spôsobom využila osvedčený literárny model: svet škriatkov totiž symbolicky odkazuje na to, čo sa ľoveku nedári, čo musí premôcť, v čom by mal nadobudnúť moc. V tomto prípade pôjde o školáčku Amálku. Nuž a v Amálkinom prípade prišiel čas, aby sa trampoty v škole spojené s čítaním začali konečne naprávať. Veď je predsa šikovná!

Knižka **Romana Brata Stratený kráľ. Rozprávka o škriatkoch a ľuďoch** (Ikar – Stonožka) je určená čitateľom mladšieho školského veku. Dobrodružný príbeh v štýle ľahšieho čítania je podávaný ako hra s čitateľom. Sám adresát si totiž vyberá z možností, podľa ktorých bude príbeh pokračovať.

Sviežim prekvapením je zbierka básičiek deväťročnej **Lubany Holešiakovej Dračie pestvá a iné čarodejstvá: kniha z knihy rekordov** (VZLET), ktorú si autorka sama ilustrovala.

Príbehy **Michaely Pribilincovej Bajky spod Baobabu** (Go4growth) sú žánrovno skôr zvieracie rozprávky než bájky. To však nemení na veci to, že ide o celkom prijemné rozprávania typu ľahkého čítania. Autorke sa celkom presvedčivo darilo vytvoriť atmosféru v príbehu.

Príjemným prekvapením je zbierka troch komiksových príbehov **Juraja Martišku 3x Komiks** (Perfekt) s predhovorom znalcu tohto žánru Petra Karpinského. Martiška nadviazal na štýl frankofónnych komiksov (napr. Asterix a Obelix). Vie vystavať vtipný príbeh, pričom svoj humor subtilne rozvíja cez detaily. V tomto zmysle chápem jeho komiks aj ako poučný a podnetný pre dieťa. Zábavnou formou totiž užitočne rozvíja zmysel pre detail.

V sivežom humornom štýle pre dospejvajúcich je napísaná knižka **Miroslava Masaryka Asi budeme spolu chodiť** (Buvik). V autorovom prístupe k látke sa prejavuje zrelosť, čím príbeh dostáva hĺbku, presvedčivosť. Rozprávanie si pritom udržiava aj výrazovú vyváženosť. Otvára priestor, ktorý si čítateľ môže osvojiť a priblížiť sa k protagonistom i napriek istému časovému odstupu sprostredkovanych udalostí.

Titul **Jany Šajgalíkovej Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi** (Literárne informačné centrum) otvára problematickú stránku života

detí v striedavej starostlivosti. Hlbšie ju zažívame možno aj preto, že sa autorka rozhodla využiť v narrácii princíp dvoch perspektív. Rozpráva udalosti na striedačku, očami dvoch hlavných protagonistov Emu a Maxa. Obaja prežívajú dôsledky citovej prázdniny vo vlastných rodinách. Je spôsobená najmä vzťahovými krízami i komplikovanou životnou situáciou rodičov. Autorka v príbehu funkčne využíva postavu psa Gagarina. Plní dôležitú úlohu v sociálnej interakcii hlavných protagonistov. V istom zmysle im pomáha spracovať pocity a vyrovnávať sa s kolapsami i bariérami v komunikácii. Jego pomoc je dočasná. A pre posolstvo príbehu je táto autorkina voľba inšpiratívnym riešením. Nezvládla ju však celkom v literárnom rozpracovaní. V druhej časti teda príbeh akoby strácal svoj prirodzený ráz.

Príťažlivým čítaním v štýle príbehovo-dokumentárnej prózy je titul **Márie Vrkoslavovej-Ševčíkovej Pes Gordon a jeho priatelia** (Perfekt). Gordon je kokeršpaniel a na svojich prechádzkach stretáva súkmeňovcov s rozličnými psími príbehmi. Niektoré pochádzajú z hrdinského psieho služobného života. Napríklad v policajnej práci. Iné psi majú za sebou obdobie „psieho“ života, ktorý ich dočasne privial aj do útulku. A potom sú tu aj kuriózne hrdinstvá, napríklad z veterinárnej ambulancie, keď sa pán doktor radšej pustí „vnohy“ pred vlastným pacientom.

Záslužným počinom **Marty Hluškovej** je malá encyklopédia pre deti a ich zavedavých rodičov **Starovek pod lupou** (Perfekt). Predstavuje kultivované napísaný výber podstatných pojmov, ktoré sa spájajú s kultúrnymi dejinami ľudstva. Heslá sú spracované prístupou, príťažlivou formou.

Publikácia **Slovenské riekanaky, rečňovanky, veršovanky a vyučitovanky** (Fortuna Libri) editorky **Eleny Slobodovej** je užitočným počinom. Predstavuje útvary ľudovej slovesnosti, ktoré súce patria k „malým formám“ kultúrneho jazyka, no sú jeho dôležitou súčasťou. A pre dieťa potrebnou i v tom, že sú mu nápmocné v nadobúdaní rečových zručností, podnečujú ho k hre s jazykom. Pomáhajú mu naučiť sa sústredene vyjadriť myšlienku, alebo ju aj vtipne pointovať. Dokonca, niektoré formulácie môžu pôsobiť na detského adresáta a výrazovou tajomnosťou a rozvíjať jeho obrazotvornosť. Knižka je štandardným, bohatoh ilustrovaným výberom. Práve ilustrácie sú v nej podstatným aktivizačným prvkom. Vhodne dopĺňajú a pointujú texty.

Knižky **Róberta Beutelhausera** sú zamerané na adresáta staršieho školského veku. S humorom a s istým zvliečením mi približujú rôzne obdobia dejín na našom území a ich fažiskové témy. Titul **Za všetko (ne)môže Štúr** (Vydavateľstvo Slovar) je venovaný obdobiu, v ktorom sa v Európe začína utvárať moderný koncept národa. Autor podnetným spôsobom uvádza čitateľa do interaktívneho dialógu >>

» a stimuluje ho k tomu, aby informácie nielen zhŕňal, ale aby nad „látkou“ uvažoval.

Aj obrázkové knížky **Heleny Haraštovej** pre najmenších čitateľov vytvárajú priestor pre to, aby dieťa spoznávalo hlbším spôsobom. Poznávanie je totiž spojené s emóciami. A tie môžeme navodiť aj interaktívne, napríklad odkrývaním dôležitých častí príbehu – či už o bocianoch a ich stahovaní do Afriky – **Bocian Mato** alebo o kolobehu vody v prírode v knihe **Kvapka Kajka** (obe Albatros v Albatros Media). Hoci majú príbehy ilustratívnu funkciu, sú živé, plastické. Obaja, Kajka i Mato majú teda potenciál stať sa kamarátmi malých čitateľov.

Marka Staviarska a **Zuzka Dušičková** právovnom zoštite **Marinka Somarinka nakrúca film** (Zum Zum production) približujú podnetným spôsobom proces filmovej tvorby. Dobre premyslený edukatívny koncept.

Michal Hvorecký sa v knižke **Bratislava – čarovná metropola** (Vydavateľstvo Monokel) rozhodol preniesť na dieta hlbší význam zážitku pri spoznávaní mesta cez príbeh v čarovnom metre, teda v akýchsi hlininách mesta. Dedo a Alenka odkrývajú to najpodstatnejšie – význam, ktorý má mesto pre nich dvoch. Ten mu vlastne dáva tú najvyššiu formu osobitosti. Vecné informácie sú preto v tomto titule menej podstatné. To, na čom záleží, je poznávať Bratislavu spolu.

Miroslava Gavurová zostavila a z nárečovej podoby pretlmočila päť rozprávok zo Šariša, podľa podania ich zberateľa Jozefa Korčíka Fintického. Zbierka **Zazrační dzvonček. Starodavne rospiravki s Fintic/Zázračný zvonček. Starobylé rozprávky z Fintic** (FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelenávia) je teda nielen cenným vydavateľským počinom, ale aj pôvabným čítaním.

Nápadom usporiadania a podania povestovej látky je podnetná knižka **Ludovít Petrašku Povesti, príbehy a povedačky z východu Slovenska** (Matica slovenská). Autor sice podáva povestovú látku len v základnom rámci. Čitateľsky zaujímavé je však to, že si pritom všíma témy (napríklad téma pýchy), s ktorými spája rôznorodé texty po formálnej stránke (napríklad dĺžku), alebo s rozličným miestnym určením – Okružná, Gregorovce a pod. Pred čitateľom sa tak predostrie velkolepá vec, má možnosť uvidieť, aké problémy boli podstatné pre ľudí v danom regióne, s čím sa spájali, ako ich prežívali. A tiež to, ako rôznorodo sa na ne pozerali, prípadne ako rôzne o nich rozmýšľali. Otvárajú mu teda dvere do sveta povestí, k ich hlbšiemu porozumeniu a tiež k spoznávaniu a citlivejšiemu vnímaniu kultúrneho jazyka.

Podanie povestovej látky v knihe **Šúrsky drak** (Academia Istropolitana) **Violy Almássyovej** je zaujímavé v tom, že autorka sa usiluje zachytiť aj ich emocionálny obsah. Poukazuje na to, ako sa látka

povestí spája so životným priestorom. Šúr, Šúrske blato nie je len mestom v okolí Svätého Jura, je to symbolický priestor, ktorý sa spája aj s obrazotvorosťou, skúsenosťami a emocionálnym prežívaním miestnych ľudí. Akoby s nimi viedlo „pomyselný dialóg“. Reaguje na nich, keď sú v strachu, alebo keď je medzi nimi hoci aj vzťahový nesúlad.

Knižky **Eleny Rabčanovej** rozvíjajú u najmenších detí hmatové vnímanie, jemnú motoriku. Podporujú v nich kognitívne vývinové procesy. Príkladom je aj knižka **Nezbedné bodky** (Fortuna Libri) zameraná na precvičovanie určovania farieb, rozpoznávanie tvarov a na stimulovanie procesov dôležitých pre logické myšlenie a vnímanie analogických vzťahov.

Tvar či obsah v nejasnostiach, nestálostiach
Skvelý nápad sprostredkováva dieťaťu zážitok z toho, ako nás svet pretvárajú spomienky nájdeme v publikácii **Kataríny Kerekesovej** a **Kataríny Molákovej** zo série **Mimi a Líza: Záhadu vianočného svetla** (Vydavateľstvo Slovart). Žiaľ, rozprávanie miestami stráca na údernosti rozvláčnostou. Možno aj preto, že jeho téma by si vyžadovala príbeh miniatúrnejšej, intimnejšej.

Rozprávanie **Hany Naglik** (Silvestra Lavríka) **Mikuláš, Ježiško a iné komplikácie. Dómkoštol a jeho tajné dejiny** (OZ Slniečkovo) približuje život jedenástočinného Mikuláša, jeho kamarátky Lucie a jeho sestry Rozálie. Obsahy, ktoré prináša na významovej i emocionálnej rovine, by sa mohli spájať s prívalstkom intenzívny (prežívanie dospejajúcich, Luciu život v krajinom ohrození pre onkologický stav, turbulentný stav Mikulášovej rodiny). Prepiatosť situácie indikuje komika, humor (situácie aj vo vážnych momentoch Luciužných stavov zapríčinených chorobou) alebo paródia (Mikulášove úsmevné zážitky v kostole v podstate ilustrujú jeho hlboké, úprimné hľadanie orientácie v živote v existenciálnych otázkach). Autor ju však naznačil aj v časopriestorovom rámci.

Sústredil rozprávanie na krátke časové úseky medzi sv. Mikulášom a Vianocami. Tiež miestne. Dominantou Mikulášovo životného priestoru je Dóm sv. Alžbety v Košiciach. Tam sa odohrávajú okamihy najintenzívnejšieho prežívania hrdinu. Aj celkovo je prostredie zúžené, lokalizované na okolie a uličky v blízkosti Dómu. Zúženie priestoru navodzuje zameranosť hrdinu na „vnútorné miesta“, ktoré sú pálčivé, a v ktorých nástojivo hľadá úlavu, vriesenie, rovnovážny stav, prijatie samého seba. Tento priestor však autor nedoprial čitateľovi. Namiesto toho mu ho zahustil verbalizmom. V ňom sa mu hrdina stráca, čitateľsky sa vzdáluje. Akoby to autentické, čo autor naznačuje a z toľkých strán modeluje, bola len kamufláž.

Knižka **Petry Nagyovej Džerengovej Hanka a Adam** (Verbarium) patrí k textom nenáročného

čítania. Sympatickým spôsobom predstavuje čitateľom mladšieho školského veku dvojicu súrodencov, ich živé, farbisté charaktery. Istou bariérou k hlbšiemu vnímaniu rozprávania je autorkina prílišná deskriptívnosť. Čitateľ je zbytočne zatažený detailistickým komentárom o tom, na čo myslia, o čom rozmýšľajú, opisovaním udalostí, ktoré sa sice objavujú v horizonte udalostí dňa, ale nie sú podstatné pre sústredené vypovedanie príbehu.

Zbierka poviedok **Hu!** (Perfekt) predstavuje vízazný výber zo 14. ročníka literárnej súťaže pôvodnej poviedkovej tvorby. Tohto roku je kvalitatívna stránka textov nižšia. Z vydavateľského hľadiska je to však napriek tomu významný počin už tým, že systematicky zachytáva tvorbu autorov v tejto oblasti.

Skvelý potenciál nesie debutová obrázková kniha **Nikoly Aronovej Posledný dar zvuku** (Verbarium). Príbeh vytvorený v štýle mytologickej rozprávania odzujuje na bytostné otázky ľadovca a ľudstva týkajúce sa civilizačných problémov. Projektované sú v personifikovaných postavách: tvorivý a životodarný Zvuk a deštruktívny Hluk. Zvuk sa napokon odstahuje na osamelé miesto, aby láskyplne daroval zahlučneným ľuďom ticho. Krásne posolstvo. A predsa, rozprávanie tohto typu potrebuje čirotst. V tomto podaní by si vyžadovalo ešte vyššiu mieru kondenzovania, sústredeného čistenia každej nadbytočnej časticie – aby bol na ticho priestor.

Knižka **Alojza Čobeja Veselý detský rok** (Fortuna Libri) je akýmsi literárnym „kalendárom“ pre deti predškolského veku. Užitočným. Výber však pôsobí nevyvážene – kvalita textov kolíše.

V rámci edície **Povesťová mapa Slovenska** vyšla publikácia **Hany Koškovej**, zameraná na povesti o mlynoch a mlynároch v Novohrade – **Mlynárske povesti** (Vydavateľstvo Matice slovenskej). Teda tam na Ipli a na jeho príhláhlých potokoch, kde bolo vlnakedy 240 mlynov. Výber textov kvalitatívne kolíše. Spôsob rozprávania pripomína kuriózne, ohurujúce historky voľakedajších kalendárových a pútových tlačí. Sú zamerané na senzáciu, mysterioznosť udalostí. Menej už na kolektívny hodnotový kód.

Titul **S. V. Lapšanského Zemplínske tajomstvá** (Matica slovenská) prináša povest len ako ľahký romantizovaný príbeh bez hlbšej obsahovej ambície.

V knižke **Príbehy z prameňa** (Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov) **Katarína Mikolášová** posilňuje kontakt detského čitateľa s hlbšimi kolektívnymi obsahmi. Ukazuje mu, ako ľadovci a vníma presah. Julka s babičkou sa prechádzajú okolo kúpeľného bojnického jazera. Ozýva sa k nim minulosť miesta v sérii napínavých dobrodružných i ľubostných príbehov od najstarších pravekých čias, a potom naprieč storočiami. Z príbehov silne vystupuje ich lyrické podložie. Autorka ho živí v motívoch romanci a v obrazoch prostredia, ktoré navodzujú

náladu „hlbinného“ tajomna vekov. V rozprávaní však pritom občas pozabudne aj na príbeh samotný. A na jeho životnú magmu.

Knižka **Diany Mašlejovej Královskí agenti. Betka a Cyril zachraňujú** (Albatros v Albatros Media) má z viacerých hľadisk potenciál. Len sa rozpríchol. Podobne ako sa v samotnom príbehu roztratili sympatické a odvážne veveričky - agentky. Pritom autorka vie udalosti dynamicky a pútavou vyrozprávať, aj vtiahnuť adresáta do dej. Trochu ju však zradil neistý zámer, nejasnený žáner a primerane tomu aj štýl. Čo vytvorit? Lahký, napínavý dobrodružný príbeh? Detektívku? Alebo symbolický príbeh o porázke démonického zla? Navyše s istou „príchutou“ dahlovského Kamoša Obra. Nuž na to posledné sa v rozprávaní nazháňalo až preveľa lapidárneho materiálu. A celkovo aj priveľa banalít pre príbeh s mysterióznym nádyhom.

V knižke **Pauly Sabolovej a Pauly Sabolovej-Jelínkovej Čertík Trapko** (Albatros v Albatros Media) čaká na čitateľa mladšieho školského veku premennoho prekvapivých momentov. Trapko je sice čert, no peklo ho vysiela na ľudské učňovské skusy, aby dorástol, dozrel. Môže však dorásť čert? Trapko sa vskutku trápne usiluje pochopiť, ako sa vyučiť. Pomôže len radikálna premena, nie taká akoby, taká pekelná. Skutočná premena - na človeka. V knižke je vela vtipného a podnetného „materiálu“ a prekvapeňa v podobe pôvabných hier s rozprávkou formou. Len sa akosi žiada ten bohatý materiál popretriasať, pretrydiť.

Básnické zbierky **Františka Rojčeka Pavúčik na nitke** a **Na zmrzline so žirafou** (Vydavateľstvo Matice slovenskej) prinášajú rojčekovskú hravú poetiku postavenú na pointovaní raz témy, inokedy vnútorných súvislostí alebo aj drobných detailov, na ktoré chce autor zaostriť pozornosť. Nie vždy sa mu to však podarí. Kvalitatívnu rozptýlosť vzbierkach mohol aspoň čiastočne eliminovať dôslednejší editorský prístup.

Knižka **Moniky Novákovej Chrobáčik Roháčik** (Fortuna Libri) je zbierkou príbehov lahlšieho čítania. Udalosti v živote zvieratiek majú ilustračný charakter. Znázorňujú dobré životné princípy. Počítanie sice vyplýva z príbehu, jeho účinnosť sa však znižuje tým, že má slabšie vystavanú pointu.

Titul **Bambolák** (Taktik) **Hany Tóthovej-Patekovej** je pozvaním k voľnému premýšľaniu, k reflexiám. Je sympatické, že autorka plánovala vydáť sa na cesty do Kdebolákova Tambolákova už s menšími čitateľmi. Žiaľ, z väčšej miery asi zostane len pri jej želaní. Text je totiž až priveľmi rozptýlený. Je presýtený slovami s priveľkým množstvom symbolických odkazov.

Výtvorné spracovanie knižky **Alexandry Cvečkovej a Martiny Rozinajovej Je veľryba veľká**

ryba? (Triglyf) je nápadité (pohybové a taktilné obrázky) a ponúka ústretovo najmenšiemu adresátovi interakciu s knihou. Slabšou stránkou je však textová časť. Podanie príbehu je málo adresné. Menší čitateľ by potreboval údernosť, stimulatívnosť a viac emocionálnych podnetov. Pre väčšie deti textu chýba dostatočná naratívna hlbka. V texte o hľadaní identity je totiž mylné väčší dôraz na vecné informácie. Z nepochopiteľného dôvodu.

Peter Bolaček v knižke **Zoologické básničky** (Asociácia Corpus) epizodicky zobrazuje život zvieratiek. Miestami ho i vtipne pointuje. Texty však majú rozptýlenejšiu kvalitu.

Titul **Magduše Klocháňovej Čo sa deje na lúke** (Vydavateľstvo Matice slovenskej) je zbierkou epi-zodických veršíkov o živote zvieratiek na lúke. Sú príhodne pointované. Ich funkcia je však len ilustratívna. Chýba im hlbší význam a emocionálny náboj.

Dana Hlavatá v titule **Bájkypre teba** alegoricky, cez postavy zvierat, poukazuje na charakterové problémky súčasných ľudí. Zbierka kvalitatívne kolíše. Podobne ako aj kniha veršíkov **Á, bé, cé, dé** v abecede. Veselým a podnetným čítaním je však jej zbierka **Rozšantaná abacea** (všetky Fortuna Libri). Epizodické básničky znázorňujú písmená „v akcii“. A navyše ešte aj v rozprávkach.

Leporelá **Nataše Ďurinovej Krtko a farby a Krtko a čísla** (Ikar - Stonožka) majú slabšie prepracovaný koncept. Nesúrodo hromadia pojmy k téme. Bez dostatočných podnetov, ktoré by dieta viedli k zážitku. Chýba naznačenie vnútorných súvislostí a motivácia výberu pre postavy a objekty (a to v obrázkovej i v textovej časti). Verše majú nižšiu literárnu kvalitu.

Výtvarne zaujímavá obrázková knižka **Petry Bădovej O dievčatku, ktoré kráča Domov** (Asociácia Corpus) láka čitateľa do hry s tieňmi, za ktorími by mal hľadať hlbší obsah. Napríklad v odkazoch na iné texty, rozprávky. Ale aj na filozofický, existenciálny kontext bytia. Žiaľ, samotný sprievodný text je až príliš rozplývavý, znejasnený, pre dielu príliš abstraktný. Udalosti sú podávané v hmlistých kontúrach, chýba motivácia rozprávania. Knižka by si vyžadovala menej textu a mala prejsť precíznou redakčiou úpravou.

Rozprávanie **Marianny Čaučíkovej Plávaj, Lydka** (Focusart) je venované problémom rodiny. Ivažnejším, lebo Lydka si vlastne svoju rodinu hľadá. Putovanie rybky nás teda geneticky odkazuje ku takým klasickým príbehom ako je Rázusovej-Martákovej **Zatúlané húsa**. Priponímanie ho aj preto, že práve pri ňom si možno uvedomiť, že viac ako udržanie dejovej línie je pri tejto téme dôležitá koncentrovanosť na udalosti cesty, na detaily, ktoré (ne)prinášajú potvrdenie o blízkom vzťahu. Martáková to krásne zvládla. V knižke Čaučíkovej sa však tento dôležitý

typologický princíp stráca. Rozprávaniu chýba tiež spád.

Knižka **Jána Turana O strašiačikovi, ktorý má dedušku** (SPN - Mladé letá) je príbehom o prekonávaní osamelosti. Osamely je deduško (žije na samote). Osamely vo svojom strachu je aj strašiačik pri dedovom dome. Vzájomné zblíženie im otvára cestu k priateľským kontaktom.

Ďalšie zo série dobrodružných rozprávanií **Kris-tíny Baluchovej Kapitán Padák 3** (Plutošop) patrí k titulom ľahšieho čítania. Späť knihi brzdí rozvláčny štýl rozprávania.

Možno je to ceruzka, možno psík. U malých detí je to pri hre vlastne jedno. A z tejto skúsenosti vychádza leporelo **Grigorija Starodubceva Môj psík** (Perfekt). Nápad je dobrý, len rozpačito zaznieva v príliš grotesknom výtvarnom stvárnení a zaniká v málo podnetných veršovačkách.

Debut **Lubice Bátorovej Pes Timo a doktor Hasbolito** (Artis Omnis) vychádza z témy, ktoré sú autorke osobne blízke. Venuje sa totiž kanisterapii a záchranařskej kynológií. Pri ich podaní však celkom nezužitkovala svoje skúsenosti. Rozbehla sa totiž na príliš mnoho strán. Postavy pôsobia vykonštruované. Materiálu chýba funkčný sujet. To všetko brzdí kontakt s čitateľom. A k tomu ešte je tu aj priveľa poučania a priamočiareho vysvetlovania. Skrátka, autorka čitateľovi nedá priestor samostatne skúmať a dostať sa spod povrchu aj do hlbky.

Pribehy z leporel **Aleny Penzešovej Mačiatko Lili na návšteve a Chorý Macko** (Fortuna Libri) tematicky spracúvajú situácie z bežného života dieťaťa. Ich podanie je však výrazovo i obsahovo málo podnetné. Autorka otvára príliš veľa kontextov. Chýba pointovanie, údernosť vo výraze či význame, ktorá by dieťa dostatočne stimulovala a aktivizovala.

Knižka **Evy Ďurišovej Vesmírom k sníčkom. Namaluj si svoju planétu** (Enribook) je zaujímavá nápadom. Jednotlivé oblasti života alebo objekty, s ktorými sa malý čitateľ zoznamuje, sú predstavené ako planéty (napr. zelenina, blinky, autička). Dieta si ich vlastnú predstavu môže do knihy aj zakresliť. Problémom sú však básničky. Majú priblížiť dielu každú z oblastí. Ich vnútorná motivácia je však nejasná. Sú na nízkej kvalitatívnej úrovni.

V knižke **Eleny Cmarkovej Bylinkáreň starej mamy** (Tranoscius) je dobrý nápad: sprostredkoval bylinkársku kultúru. Žiaľ, kvalitatívna úroveň epizodických veršíkov o bylinkách je nízka.

Prijemným spestrením kníh v „eko“ štýle je titul **Medvedica Ingrid** (Evik) **Hany Gebauerovej**. Rozprávanie je postavené na skutočnom príbehu a pomerne autentickým spôsobom ho aj zachytáva.

Pri čítaní knižky **Petra Petroviča Hyňo a korčule** (Archipelago) môže dieťa nadobudnúť dôležitú skúsenosť: môže sledovať pôsobenie a funkciu

» fantastiky v príbehu. Hlavný hrdina sa korčuje na jazere a prepadne sa. Pod vodou spoznáva úplne iný svet. Ako to celé dopadne? Na tom sa podieľa čitateľ. Aj tým, že má možnosť sám doplniť alebo vyfarbovať ilustrácie k príbehu. Literárna úroveň textu je miestami nevyrovnaná.

Záslužná je publikácia **Rastislavy Stoličnej Ako sa kedysi stravovalo** (ÚLUV). Prináša čitateľom mladšieho školského veku zaujímavé informácie o tom, ako sa kedysi stravovali naši predkovia. Vzhľadom na vek adresáta je však obsah podávaný značne „hutným“ spôsobom.

V zajatí modelov a schém

Knižka **Kataríny Macurovej Blcha Teo** (Albatros v Albatros Media) sa kvalitatívne posunula oproti autorkinej predchádzajúcej tvorbe. A to je škoda! V predošlých knihách sa totiž Macurová sústredila na vytvorenie príťažlivého a podnetného náročnosti. Bol vystavaný z udalostí, na základe ktorých diéta odhalovalo „tajomný“ vzťahový princíp (*Lily a Momo*) alebo hlbšie spoznávalo zaujímavý problém (*Prečo nekvitneš?*). Autorka pritom dokázala rozprávať príbeh tak, že poznávací proces sa v ňom prirodzene spojil s vývojom udalostí. Príbeh sa stal priestorom objavovania. V knižke *Blcha Teo* plní príbeh len ilustratívnu funkciu (prihľadáva pojem bádateľ). Rozprávaniu chýba dynamika, napäťie, autorka sa priznáča schopnosť hlbšie priblížiť vzťah postáv a nadviazať puto s čitateľom. Poznávanie teda stratilo aj potrebný emocionálny náboj. Je skôr hľadaním informácií než skutočným dobrodružstvom. Účinnosť autorkiného podania tiež „zmrazil“ komerčný prístup, „bavičstvo“. Nuž blcha je smiešny hrdina a vzbudí pozornosť. Pritom však aj zostało.

Leporelo **Márie Nerádovej Podme objavovať Slovensko** (Meda) po výtvarnej stránke nazaj pozýva k objavným výpravám. Veľa motívov a drobných epizódiek, ktoré naznačujú obrázky, by sa dali využiť pri interakcii s dietafom. Škoda, že tejto kvalite nezodpovedá aj textová časť. Je príliš schematická a málo prepojená s ilustráciami. Možno by bolo stálo za úvalu zladiť text s udalosťami, ktoré naznačujú obrázky.

V zajatí edukatívnych modelov zostala publikácia **Renátu Matúškovej Tajuplné povesti o slovenských hradoch a zámkoch** (Perfekt). Je chvályhodné, že knižka vychádza v ústrety školskej praxi. Je bohatou ilustrovaná. Autorka tiež podporuje vnímanie textov povestí tým, že k nim prikladá zaujímavé informácie, ktoré spájajú čitateľa s historickým kontextom rozprávania. K príbehom sú pripojené aj jednoduché otázky zamerané na čítanie s porozumením. Samotné podanie povestí však rezignovalo na zoznamovanie čitateľa s látkou príbehov, s ich dejovým rámcom. Titul je bez vyšších literárnych ambícii.

Knižka **Danice Pauličkovej Macíkovo tajomstvo** (Seneca Publishing Company) je postavená na analogickom vzťahu hračky a dieťaťa. Vychádza teda z autentického spôsobu prežívania najmenších pri objavovaní im blízkeho okolia. Podáva ho však privelmi naivistickým spôsobom.

Titul **Viery Švenkovej Anička je neverička** (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov) je ďalšia z autorkinej série venovanej predškolákom. Ústretovo ich vnímaniu spracúva krátke epizódy, ktoré dieťaťu modelovo predstavujú situácie bežného života: čo sa v nich deje a ako sa dajú úspešne zvládnut. Texty sú príliš polopatistické, ilustratívne, a teda aj menej podnetné pre samostatné poznávanie dieťaťa.

Príbehy **Bibiany Ondrejkovej Rozprávky o dievčinke Julke a jej sestričke Bertičke** (Sober) predstavujú situačné modely, poučné, výchovné situácie. Autorka sa pritom snaží nadviazať s dieťaťom priznaný dialóg. Rozprávanie narúša osobnými otázkami, ktoré smerujú k čitateľovi – napríklad aj ty máš školskú tašku? Text je však rozvláčny a až príliš modelový.

Ivan Sedlák v titule **Ježko Pichliačik a noví kamaráti** (Ikar) využíva tradičný vzorec poučných príbehov o zvieratkach. Ilustratívnym spôsobom predstavuje život zvieratka. V modelových situáciách poukazuje na jeho symbolický odkaz (najmä v spojitosi so vzťahmi). Rozprávanie je však málo podnetné. Pôsobí ako klišé. Je umelo vytvorené bez vnútorného prežívania udalostí. Príbehy sú výrazovo stereotypné. Postavy sa len „mechanicky“ presúvajú priestorom.

Príhody psíkov v knižke **Lenky Gahérovej Máša a Lili** (Hladohlas Group) vychádzajú z pekných námetov. Pohľad na život psíkov v rodine odkrýva dôležitosť zažívania blízkych vzťahov. Žiaľ, rozprávanie pôsobí strnulo, literárna úroveň textov je slabšia.

Podobne je to i s publikáciou **Ruženy Smatanovej Slávikovej Prázdny u starej mamy** (Albatros v Albatros Media). Autorka avizuje, že knižka by mala byť podnetná práve z hľadiska emocionálneho prežívania. Pritom mu vytvorila málo podnetný priestor. Je prílišne deskriptívna, detailistická.

Prísľub z názvu knihy **Halky Marčekovej Ako sa Otko potkol o Fidlibuma** (Ikar – Stonožka) sa naplnil. Uskutočnil sa. Potkan Oto, ktorý sa nešťastne ocíti v rukách nepodareného, bezcitného Jožka, sa stretáva so škriatkom Fidlibumom. A to je asi aj jediné naozajstné prekvapenie.

Úroveň klišé nepresiahli epizodické **Básničky z lúk a lesa** (Albatros v Albatros Media) **Jany Pavlkovej**. Chýba im dostatočná výrazová a významová nosnosť. Ich pointa je slabá, málo obsažná.

Podbobe účelové sú veršovačky o Slovensku **Márie Valovej** v titule **Výlety s Betkou Abecedkou**

(Musica Liturgica), v ktorých sa má detský čitateľ naučiť hľadať písmená.

Prvoplánová je aj fantasy **Daniely Václavovej Peral tajomná krajina** (Taktik) o magickej krajine a boji proti čiernej mágii. Je určená čitateľom mladšieho školského veku.

V ľahko predvídateľných schémach historických romanci o budúcej královnej „z ľudu“ ustrnulo aj dobrodružno-historické rozprávanie **Kráľovná** (DAXE) o Šarlote, dcére hutníckeho krála od **Svetlany Majchrákovej**.

Až bez dychu sa čítajú **Ryšavky** (SPN – Mladé letá) **Jaroslavy Kuchtovej**. Nie preto, že by boli strhujúcim rozprávaním. Text nám však velmi dýchat nedovolí. Je verbalistický, „ukričaný“ (hlasné vnútorné monólogo človeku nedovolia premýšľať), pôsobí dojmom nekonečnej riavy slov. Možno z popudu vyrozprávať sa. A právom. Veď ide o závažnú vec: ľudskú identitu. Témou spojené s touto problematikou sú sice zaručene „in“, no sú zbytočne nahostené. Chýba im presvedčivý dôvod, motivácia a tiež rozprávačská autenticita. Postavy sa na témy akoby hrajú. Nevedia hovoriť z vnútra. Ich prehovor je už aj názorom. Pritom sa neráta s podstatným, že by sa rozprávaním viedol vnútorný dialóg s čitateľom. To by sme však dávali čitateľovi priestor aj myslieť. A tu myslieť netreba. Stačí lajkovať názory a obrázky typických scén. Stačí? Len prečo potom na konci autorka cíti potrebu rýchlo ešte čo-to hlbšie dorozprávať? Nájsť možné východisko? Schematizmus je však ešte aj v čomsi inom. V tom komerčne nastavenom „profile“ tínedžera.

Lena Riečanská v príbehu **Niečo ti pošepkám** (Slovenský spisovateľ) rozohráva témy v dobrej zostave. Ladia s prirodzeným prostredím dospejavajúcich (medzigeneračné vzťahy v rodine, susedské vzťahy, kamaráti). Považujem to za prínosné, lebo táto prirodzená „skladba“ sa v literatúre pre dospejavajúcich začína nezdravo nahradzovať umelými sociálnymi konštruktami. Neodkazujú na reálny život človeka, ale na jeho negáciu, na vnútornú bezzmyselnosť, prázdnosť. Škoda však, že Riečanská ustrnula pri modelovaní charakterov a udalostí. Umelo pôsobí motivácia konania postáv. „Hýbu“ sa podľa vykonštruovaných schém. Nie podľa toho, ako to vyplýva z vnútra, zo samej podstaty ich života. Za veľmi povrchné a neprimerané považujem vyvrcholenie rozprávania. Frajerkár otec (závažný charakterový problém, zakorenéný v určitom negatívnom a zaužívanom modeli správania) sa zo dňa na deň preporodí. A od tej chvíle už bude všetko dobré. Aj so vzájomnou dôverou v rodine? Nie je tam dopad? Následky? Podobne je to aj s rozvíjaním blízkeho vzťahu medzi hlavnými protagonistami.

Zuzana Štelbaská pristupuje v zbierke poviedok **15-roční** (Nakladateľstvo CooBoo v Albatros Media) k témam celkom marketingovo. Prednosť

majú senzačné témy: z resocializačných zariadení, o psychických poruchách, o závažných civilizačných ochoreniach, o psychickom a sexuálnom zneužívaní. Ako však vstúpiť do hľbky abnormálneho sveta? A tak je cez tento „raster“ tém prezentovaný aj bežný život súčasného človeka. Ako a k čomu sa vlastne priblížiť? Štýlom filmových „upírskych romancí“? V čom je tu spojenie s autentickým prežívaním života? Mimochodom, cieľovou skupinou týchto filmov sú podľa marketingového odhadu práve 15-roční (a potom najmä veková skupina medzi 40 - 50). Okrem lásky k téme ich vraj často spájajú aj psychicky a sociálne komplikované životné situácie a nezdravý únik k hyperbolizovaným témam v týchto filmoch.

Snahu ozvláštniť spôsob narácie badať v ďalšom minuloročnom titule autorky (**Takmer dospelé poviedky** [Ikar]). Príbeh dvojice dospievajúcich ľudí je rozprávaný z pohľadu dvoch pouličných mačiek. Aj tu sa však prejavila schematicosť. Rozprávači sú len akýmisi figúrkami. Autorke sa nepodarilo presvedčivo vytvoriť ich vlastné podanie príbehu s ich frečitou osobnostou príchuťou.

Prenášanie politických obsahov do symbolického (zvieracieho) príbehu je v istom zmysle osvedčený literárny postup. A tiež náročný. Najmä ak ide o detského adresáta. Symbolické postavy zvierat sice autorovi umožňujú spracovať náročnú problematiku pre dielu prihodnejším spôsobom. Symbolický jazyk však pracuje s náznakom. A to sa môže podpísť na prílišnom zjednodušení témy. Hrozí zdeformovanie porozumenia jej obsahu. V prípade knižky **Miroslavy Grajciarové Slony kapitána MiGranta** (o.z. Dva v jednom) sa obsah tiež nepodarilo celkom dobre zvládnut. Príbeh o slonoch - utečencoch je v niektorých častiach príliš zaťažený konkrétnymi „réaliami“, ktoré odkazujú na život migrantov. Na iných miestach zasa chýbajú podstatné konkrétné znaky na rozlišenie významových kontextov. Napríklad nedostatočne jasne, miestami až nevhodne pre malého adresáta je podávaná problematika adaptácie slonov na nové prostredie. Prečo sú Európania ľudia a utečenci slony? Sú ľudia zlí, lebo očakávajú, že sa slony budú adaptovať? Zostávajú slony naveky postihnuté obrimi ušami - inými slovami, chcú autori upozorniť na to, že sa migranti budú trvale vymykať z komunity? Problematických otázok je viac.

Knižka **Gabriely Spustovej Izakovičovej Záhadly mravčeka Filipa** (ZAX) sleduje dobrý ciel: náboženské témy, ktoré súvisia s prípravou na prvé svätej prijímanie sa usiluje podať ústretovo dieťaťu v mladšom školskom veku. Zvolila si interaktívnu formu. Deti si môžu svoju „cestu“ prípravy naznačovať kreslením obrázkov. Úlohy sú však vo viacerých prípadoch motivované abstraktne (teda trochu

neúmerne veku). Tiež príliš zjednodušujú výsledný „obraz“ o téme.

Titul **Tatranskí orli** (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov) **Ivany Vranskej Rojkovej** je určený čitateľom staršieho školského veku. Autorka vytvorila príbeh na princípe fiktívneho „polemického dialógu“ na tému významu štúrovského hnútia. Rozvíja sa v dvoch líniach. Kamaráti, gymnaziisti Dušan a Ondrej, si medzi sebou vymieňajú knihy, diskutujú o nich a na základe toho si formujú svoj názor na štúrovské hnútie. Paralelné k tomu sa zoznamuje s tou istou tému Ondrejeva sestra Táňa (ôsmačka), ktorá má problémy s pravopisom. Román je zaujímavý tým, že sa autorka pokúsila využiť pri rozprávaní prvky viacerých žánrových útvarov (napríklad fantasy, dokumentárne žánre, polemika). Škoda, že je dielo zaťažené prílišným didaktizmom. Postavy v rozprávaní pôsobia kŕčovito. Sú uvázené v ľahko predvídateľných schémach, ktoré vyplývajú zo zámeru presvedčiť či poučiť čitateľa.

Priveľa otáznikov

Pri knižke **Ivany Urgelovej Kam zmizol Viktor?** **Rozprávka z lesa** (Marenčín PT) som si dala základnú otázku: čo bolo dôvodom pre napísanie tohto rozprávania? Motívacia textu či zámer autorky nie sú totiž jasné. Aj preto mu chýba „životná energia“. Z literárneho hľadiska ide o slabý výkon.

Platiť to aj o knižke **Heleny Chachulovej Jajko zo Zajačieho vrška** (Vydavateľstvo Matica slovenskéj). Výrazovo vyznieva gýčovito. Verbalisticky. Praktická motivácia k napísaniu knižky **Soplík Lolík** (D. T. Studio) **Zuzany Kubáškovej** vyzerá byť nepopierateľná - pomôcť si rozprávkou pri nepríjemnom čistení nosa detí. Napriek tomu som si kládla otázku o jej zmysle a účelnosti. Aj preto, že by som vzhľadom na praktický ciel očakávala zbierku stručných a výrazne pointovaných textov. No najmä preto, že prvoplánový, obsahovo plochý text zaujme pozornosť dieťaťa len povrchne. A to je škoda!

Aj knižka **Víla zo šatôčky a iné rozprávky** (Taktik) tejto autorky je zbierkou účelovo zameraných textov, ktoré by mali dielu motivovať k zaspávaniu. Z estetického hľadiska sú gýčom. Z hľadiska zámeru je pritom kvalita tiež podstatnou. Texty sú takmer bezobsažné, zamerané na lacný efekt spojený s lúbivou téhou víl. Ako ten samotný trblietavý prach, ktorý malý Paľko v príbehoch roznáša s paní Nocou. Kde je však ten potrebný významový a emocionálny obsah, ktorý by dieťaťu sprostredkoval hlbšie upokojenie a odpočinok?

Aj v tohtoročnom titule **Muflón Ancijás a mi-mozemštan** (Vydavateľstvo Slovart), preháňa **Branislav Jobus** čitateľa po pláňach príhod, tentokrát aj vo vesmírnych putovaniach: cez nespútané hry s hlbšie nemotivovanými inšpiráciami a cez slovo-

hru. Presila nápadov bez hlbšieho zmyslu. Ale aspoň autorom priznaná zábava.

Knižka **Mateja Zámečníka Nezábudka a Divozel** (Vl. náklad) je v podstate zameraná na eko-logicickú výchovu. Hoci mená protagonistov znejú ako z rozprávky, ide o realisticky koncipované rozprávanie. Príznakovosť mien je teda nejasná. Aj vzhľadom na zámer knižky by možno bolo bývalo užitočné, keby ju autor funkčne využil v texte. Napokon aj príbeh sám osebe je vzhľadom na zámer nedostatočne funkčne využitý. Autorovi išlo najmä o sprostredkovanie vecných informácií (ako sa číslujú vajíčka, aká je doba rozkladu odpadkov a pod.), nevedel ich však v príbehu dostatočne príťaživo sprostredkovať ani usporiadat. Načo teda knižka vlastne vyšla?

Titul **Planéta UFF** (Elist) **Ivany Žilinskej** hovorí o paralelných svetoch. Vesmírny svet tu zastupuje rozprávkovú fantastiku. V istom zmysle odkazuje k fantázii ako k priestoru úľavy a oddychu. Kniha má však veľmi slabú literárnu úroveň.

Pri zbierke epizodických básničiek **Emílie Hu-bočanovej Abeceda. V básníkach hľadaj mená** (Fortuna Libri) mám otázniky nad zámerom autorky, avizovaný poznávací či vzdelávací sa akosi neukázal. „Hľadanie mena“ tu ani nie je príznakovým podnetom, ako slubuje titul. Verše sú verbalistické a chýba im podnetnejší obsah. Literárne slabé sú aj jej veršovačky **Zvieratká v lese** (Fortuna Libri).

Knižka **Vlada Slivku Tajomstvá našej ZOO** (Idealist) prináša príbehy a básničky o dievčatku na kolobežke. Očakávali by sme v nich teda dynamiku, hravosť, podnetnosť. To všetko je však už v zároku zahľtené, zahatané uvravenosťou na literárne slabej úrovni.

Nízku literárnu úroveň dosahujú aj veršovačky **Miroslava Kapustu Ja sa z toho ušúlam** (Dali-BB). Autor sa vo veselohladených epizodických obrázkoch usiluje zachytíť bežný život detí a rodičov. Používa pritom aj príznak folklóru. Výrazová a významová úroveň textov sa tým však nijako nezdvihlá.

Z mnohých ohľadov sporne pre mňa zaznieva publikácia **Stanislava Repaského Natálkine dobrodružstvá** (Fragment v Albatros Media). Je to pokus o fantasy pre deti mladšieho školského veku. Hlavná protagonistka Natálka sa naučí využívať vlastnú predstavivosť na presuny do iných svetov. Nie preto, aby unikla. Používa fantáziu pri poznávaní. V rodine sa pritom necíti dostatočne pochopená. Dospelí totiž nerozumejú jej citovému prežívaniu a videniu sveta. Rozprávanie má teda celkom podnetné východisko. Pri čítaní jej príbehov som však mala otázniky. Jednak nad kvalitou textu. Je zatažený nadmerným verbalizmom (pre symbolický jazyk, a teda aj pre formu fantasy je to problematické). Tiež nie je dostatočne zvládnutý štýl reči postáv (napríklad kráľ nie je presvedči-

» vým kráľom). No pre vekovú skupinu adresáta je problematický aj obsah, výber tém a únosnosť hraníc rozprávania. Nepovažujem za vhodné, aby boli deti zatažované patologickými modelmi správania dospelákov (kodependentné väzby, emocionálne týranie a sexuálne vydieranie, ohrozovanie života dieťaťa matkou, poruchy osobnosti a pod. napríklad v príbehu o maliarovi). Navyše, v tomto type rozprávania nie sú ani jasne hodnotovo reflektované problematické vzorce správania. Takýto symbolický príbeh neposkytuje dieťaťu vhodný priestor pre bezpečné a slobodné poznávanie.

Iným prípadom s otázkami je publikácia **Zuzany Almáši Koreňovej** *Ela a jej kľúče k zázrakom* (Elist) určená pre deti mladšieho školského veku. Sú to akési „motivačné príbehy“ v štýle komerčnej „koučingovej“ literatúry zameranej na životný štýl alebo osobnostný rozvoj. Štvorročná Ela žije v problematickej rodine. Jej osobnostným „darom“ sú údajne veľké uši. Čo má teda počúvať? V tom je problém. Poznávací proces dieťaťa je tu totiž výrazne podnetovo redukovaný. Aj preto, že autorka priali zdôrazňuje svoje „trénerské méty“: zameranosť na cieľ, pozitívne myslenie. A to v prvej mi zjednodušenej ilustratívnej forme. Príbehy sú prvoplánové, neprimerane schematické. Akoby ani nerátala s bohatým potenciáлом detí. S ich schopnosťou funkčne použiť predstavivosť a fantáziu a cez „náznam“ svojbytne poznávať a podnetu emocionálne spracovávať. Nemusia byť k tomu za každú cenu posúvané.

Fantasy román od **Laury Ensiovej** *Spoločenstvo: Zrod vŕacej bojovníčky* (Vydavateľstvo Maxim) je postavený na symbolickom znázornení ľudského charakteru prostredníctvom reprezentantov rôznych zvieracích skupín. Hlavná protagonistka žije v polovičnej kombinácii podoby človeka a vŕacie, na ktorú sa premenila z myši. Tzv. hybridné postavy sú sice v posledných rokoch „in“, lenže je zvyčajne tažké nájsť im autentický výpovedný obsah či zmysel aj v tomto prípade. Sama autorka nemá jasno, prečo sú jej postavy len vlnici a nie démonickí vlkolaci. V tomto prípade by bol teda zrejme čistejší a výpovednejší „obyčajný“ zvierací príbeh. Navyše, rozprávanie je rozvláčne, ploché.

Dvojitú osobnosť, ľudsko-mačiaci život, zachytáva aj román **Kataríny Senajovej** *Mágia splnu (2. časť)* (Vl. náklad). Má slabú literárnu úroveň.

Vita Jamborová vo fantasy románe *Kris z rodu fextov: Tajomstvo neexistujúceho hradu* (Taktik) si pre rozprávanie zvolila záhadné postavy fextov, stvorené starobylou mimozemskou civilizáciou. Tažko sa jej však s týmto typom postáv modeloval príbeh. Chýba mu vierochnosť i zmysel.

Mimoriadne slabý je aj román **Danielly Ferkovej** *Láska a iné Poblážnenia* (Vydavateľstvo Slovart). Kým jej debut *Tanec pre Luciu Frey* si udr-

žiaval aspoň dejovú líniu, v tomto románe sa už dej tažko sleduje. Autorka totiž zahlučuje čitateľa presilou málo obsažných komentárov a výlevov na tému vzťahov a každodenného života.

Nad románom **Barbory Jankovičovej** *Anjelský prach* (Ikar) mám veľa otázkov. Predstavme si Katherine ako úspešnú právničku, ktorá má vo svojom životnom priestore (inak vraj dokonale naplánovanom) taký chaos, že jej nie je jasné, či muž, s ktorým žije, fakt reálne existuje alebo je to halucinogénny výplod (Katherine možno berie drogy). A potom príde údajne druhá kríza, keď sa ocitne na psychiatrii (na zatvorenom oddelení!) s tažkou amnéziou. Preberá sa a upadá do nej na dennej báze počas niekoľkých mesiacov a zároveň rieši vzťah s ďalšími dvoma mužmi (jeden je jej psychiater v nemocnici). Zle jej nastavia lieky, čo má tažký fyzický a psychický dopad, niekde uprostred toho však aj výletuje v Copacabana beach a následne aj opäť úspešne pracuje v advokátskej firme. Čo povedať? Aspoň nejaký jasný zmysel príbehu? Nehovoriac o tom, že rozprávanie pripomína filmové dialógy. Niežeby autorka nejako zaujímavo zapracovala do textu filmový žáner. To sa len rinú ako celé sekencie, ktoré si možno vedome či nevedome prenáša z filmov.

Hrdina má zmeniť svet. Prečo je potom jeho charakterový profil taký banálny? Je citlivka bez záujmu o technológie primeraný prepis pre nerozpoznaného hrdinu? V čom to odráža jeho charakter? Je pri dobrodružnom románe najvhodnejšou formou forma nudne deskriptívnych denníkových zápisov? Hovorí prázdný afektovaný výlev o skutočnej zamilovanosti? Prečo je humor hraný? Aký význam má premena niektorých postáv (slonica Samantha sa zmení na Lízu) – je to len smiešne gesto alebo to ovplyvňuje príbeh? Prečo sú všetky katastrofy sveta vymenované už na úvodných stránkach? Ešte aj hrdinov otec je v base. Ako to vnútornie súvisí s hlavným hrdinom? Ovplyvnilo ho to naozaj? To sú len niektoré z mnohých otázok pri literárne veľmi slabom románe **Ivety Kesnerovej** *Deň, keď som zmenil svet* (Ikar - YOLI).

Knižka **Maroša Andrejčíka** *Ja, hviezdza Michaela* (AlleGro) je napísaná provokatívnym, miestami arogantným štýlom. Možno s humorným zámerom, no nevydareným. Ani jeden z prílastkov totiž nemá v rozprávaní náležitú funkčnosť alebo opodstatnený zámer. Z literárneho hľadiska ide o slabú úroveň.

Romány **Miroslavy Varáčkovej** *Nepobozkaná* a *Spolu to zvládneme* (CooBoo v Albatros Media) možno charakterizovať ako literárny gýč. Pôsobia vykonštruované a afektované. Autorka bola málo pozorná pri logickej výstavbe textu. Napríklad dá sa len tažko predpokladať, že by pri typickom osvetlení na rockovom koncerte mohla hudobníčka už z pódia

uviedieť a identifikovať konkrétneho chlapca, ako jej máva ružovými teniskami. Text zahlučuje obrazmi, ktorým podsúva neprimeraný význam (cítíť sa ako vysatá nádoba – k akej skutočnosti poukazuje autorka? Alebo mať prezývku staccato – čo podľa autorky v praxi znamená žiť naplneno, na doraz – významovo to nesedí, nezodpovedá technike staccata). Pôsobia však akoby boli literárne. A to „akoby“ sa vzťahuje k obom jej románom.

Knižky **Júliusa Belana** *Super strela, Carlos* (Vydavateľstvo Slovart) a **Petra „Petku“** *Opeta Život Adama 3. Dvanásť rokov rebelom* (Ikar - YOLI) pokračujú vo svojich sériach chlapčenských románov. Ich obraz o dospevajúcich chlapcoch je značne podhodnotený. Stereotypné, konverzačné čítanie, uvrazený štýl, nízko postavená hodnotová i literárna kvalita. U Belana je hybnou motívaciou rozprávania seba prezentácia protagonistu. U Opeta zasa najmä jedenie a zábavka – jedine to vraj pohnie chalana poznávať svet.

Román **Kristíny Ježovičovej** *Nevyslovené* (CooBoo v Albatros Media) sa môže javiť ako pozitívny krok v tom, že sa čitatelom staršieho školského veku sprístupňuje téma incestu (medzi otcom a synom). Osobne považujem tento román za nevhodný a veľmi neprimeraný spôsob, ako priblížiť takúto komplikovanú tému adresátovi. Dotkneme sa totiž skutočne tohto závažného problému a jeho tažkého dopadu na detského hrdinu, keď „technicky“ popíšeme sexuálne praktiky otca? Prvý styk? V čom obohatíme prežívanie čitateľa? Jemu sa vlastne ani veľa priestoru nedáva. Psychologická stránka románu je slabo zvládnutá. Tiež jeho literárna stránka – narýchlo „ušitá“.

Veľa sa v našej spoločnosti hovorí o demokratickom prístupe k informáciám, málo o ich (zodpovednom) zhodnocovaní, hlbšom reflektovaní. Strácame tak skutočný pôžitok z poznávania. Míňame jeho pravý zmysel. A to sa prejavilo aj v mnohých knihách minuloročnej sezóny. Máva sa hviezdami, lacným hrdinstvám. Podľa predpokladaného životného štýlu marketingových skupín. „Mexické vlny“ sú však zradné. Podľa štúdií odborníkov sa k nim vlastne pridá len tretina. Tie druhé dve sa zariadia podľa seba. Tu však nehovoríme o futbale a banálnej reklamácii na štadiónoch. Ak už teraz nemáme čo zmysluplné povedať defom, ani mladým nebudem mať čo povedať. Aký bude teda dopad?